

בהקטרה – כל אחד עושה מלאכתו, משום ברוב עם הדרת מלך. ואשמעינן קרא הכי כדי שלא יתבזה עליהם קרבן מנחה (פירוש הראב"ד לתורת כהנים נדבה פ"ט).

ואמר (גבי דם הפסחים) נתנו לחברו וחברו לחברו – להודיעך כי כל מה שתוכל לעשות מצוה באנשים רבים, הרי זה משובח ברב עם הדרת מלך (פירוש המשנה לרמב"ם פסחים ה,ה).

'... ונראה לי לפרש בדרך הרמז, דהנה כל בי עשרה שכינתא שריא, כי ברוב עם הדרת מלך וכל דבר שבקדושה יותר טוב לעשות באגודה מלעשות יחידי; אף כשיש להצדיק התבודדות ומתפלל ביחידי יוכל להרים עצמו יותר ולעלות במעלות מעלות יותר מבהתפללו ביחד עם שאר העם, אף על פי כן יוכל להיות עליו קטרוג ויוכל ח"ו ליפול למטה. אמנם בעשות הדבר שבקדושה באגודה אזי אין עליו קטרוג. והא ראייה, שאף שהצדיק מתפלל ומרים עצמו בעולמות העליונים אף על פי כן אינו יכול לומר קדושה בפחות מעשרה (מאור ושמש וישלח ד"ה ויקם).

'... והאמת הוא שכן צריך האדם לברוח ליערות ולפרוש עצמו מן המון עם כדי שינצל מדעות רעות וממעשים רעים. אך זאת אינו מועיל אלא להנצל מן הדברים המעכבים עבודת השם יתברך, אבל להשיג הקדושה העליונה אינו זוכה עד שידבק עצמו אל אנשי השם עובדי ה' באמת, ולהשתתף עמם יחד בעבודה רבה הן בתפלה והן בלימוד התורה, ועיקר המצות הכל יהיה בכנסיה יחד עם מבקשי ה' ואז יוכל להשיג הקדושה העליונה. ולפי רוב העם המתקבצין יחד לעסק עבודת ה' כן שורה עליהם הקדושה העליונה כמו שאמרו חכמי המשנה לפי רוב הקהל הן מברכין – כי לפי רוב הקהל כן משיגים הקדושה העליונה, שברוב עם הדרת מלך, אבל אם האדם ירצה לפרוש עצמו מן הציבור ולהתבודד עצמו להתפלל ביחיד או לשום עיקר עבודת ה' הנעשה בכנסיה יחד – בלתי אפשר שישג הקדושה העליונה, ולא עוד אלא יוכל לנטות חלילה מרוב גופי תורה אם יתבודד עצמו (שם קדושים ד"ה וידבר).

דף סג

'האומר הרי עלי במחבת – לא יביא במרחשת. במרחשת לא יביא במחבת'. ובדיעבד, לחכמים (במשנה קב): לא יצא ידי נדרו, ולדעת ר' שמעון (בברייתא שם, ולעיל ג.) – יצא, שקביעות הכלי לאו כלום הוא.

'בית שמאי אומרים: האומר הרי עלי מרחשת – יהא מונח עד שיבא אליהו, מספקא להו אי על שום כלי נקראו או על שום מעשיהן. לולא פרש"י ותוס' היה נראה שאין מדובר דוקא ב'הרי עלי מרחשת', אלא בית שמאי מסופקים בעצם מנחת המרחשת מהי, האם הוא כלי שונה אם לאו [אבל המחבת ידועה היא וכתובה כמה פעמים בתורה]. ולכך אי אפשר להביא מנחת מרחשת עד שיבא אליהו (שפת אמת).

בפירוש הראב"ד (לתורת כהנים, ויקרא י) נראה שגרס בדברי בית שמאי 'הרי עלי מחבת ומרחשת'. והוא מפרש שם כפירוש רש"י המובא בתוס' כאן.

'הרי עלי בתנור – לא יביא מאפה כופה ולא מאפה רעפים...'. אין הכוונה לומר שמאפה כופה אינו בכלל נדרו לפי שפרש 'בתנור', אלא הכוונה שאין מאפה כופה כשר במנחה כלל לפי שאינו בכלל המנחות שפרטה תורה, והמביא מאפה כופה – פסול. ונקט התנא לשון זה משום הרישא, 'הרי עלי במחבת לא יביא במרחשת' (עפ"י רש"ש; חזון איש כט, כד).
וכן הביא בלקוטי הלכות מן התוספתא, שאם הביא בכופה – פסול. וכן הלכה.

חלות ורקיקין. החלות עבות והרקיקים דקות [כמו שנאמר ורקיקי מצות] (רבי אברהם אבן עזרא שמות כט). ובספר מנחת חינוך (קטז, י) תפס שאין שום חילוק באפייתן מלבד זה שהחלות נבללות בשמן והרקיקים אינם נבללים רק נמשחים. ועל סמך הנחה זו תמה תמיהה. וכנהנתו זו נראה לכאורה מלשון רש"י להלן (עז. ד"ה הא דלא): 'רקיק וחלות חד הוא אלא שזה נבלל וזה נמשח'. וע"ע במובא להלן עה.

'רבי שמעון אומר: תנור תנור שני פעמים – אחד שתהא אפייתן בתנור ואחד שיהא הקדיש בתנור... אמר רבא: שיהא הקדיש לשום תנור'. צריך עיון מה טעם יש בדבר [וברמב"ם לא נזכר דין זה]. ואפשר שרבי שמעון לשיטתו הולך שהכל קרבן אחד הוא, בין חלות בין רקיקין. והשמיענו הכתוב שסוג מנחה זו הוא 'מאפה תנור', זהו שמה, אלא שאפשר לעשות מנחה זו בצורות שונות; חלות או רקיקין. ונפקא מינה – שאם חשב מחלות לרקיקין אין כאן מחשבת 'שלא לשמה'.

ולפי זה מובן שהרמב"ם שלא פסק כרבי שמעון במשנה, השמיט גם דין זה (עפ"י חדושים ובאורים ז, ג). בשפת אמת באר השמטת הרמב"ם שהוא פוסק תנור מקדש שלא כשיטת ר' שמעון, ואם כן ניתן לפרש כפשוטו כמו שפרשו בתחילה, שיהא הקדיש בתנור (וכ"כ בובח תודה, ועע"ש).

ואולם הראב"ד (בפירוש התו"כ ויקרא, י) פרש שיהא הקדשה לשם תנור – שאם הקדישה לשם מחבת והביאה בתנור פסולה. (ונראה שר' שמעון לשיטתו קב: שהנדר במחבת והביא במרחשת – יצא ידי נדרו, דקביעותא דמנא לאו כלום היא, הלכך הוצרך לדרוש שאם שינה ממחבת למאפה תנור – לא יצא. אבל לפי מה דקיימא לן שלא יצא ידי חובתו, אין צריך לימוד על כך. ומובנת השמטת הרמב"ם).

ורבנו הלל (בפירושו לתורת כהנים שם) פרש 'מקדישה לשם תנור' – שאם הקדיש לשם כופה פסולה.

'אמר רבי יהודה: מנין לאומר הרי עלי מנחת מאפה שלא יביא מחצה חלות ומחצה רקיקין, תלמוד לומר קרבן מנחה – קרבן אחד אמרתי לך ולא שנים ושלשה קרבנות. אמר לו ר' שמעון, וכי נאמר קרבן קרבן שני פעמים, והלא לא נאמר אלא קרבן אחד...'. כתב בספר מנחת חינוך (קטז, ב) שיש נפקותא נוספת במחלוקתם; אם נדר בפירוש להביא חלות או רקיקין, לר' שמעון יכול להחליף שהרי הכל קרבן אחד, ולר' יהודה לא יחליף ואם החליף כשר. ולר' יוסי בר' יהודה – אפילו בדיעבד לא יצא, כאומר מחבת והביא במרחשת. וכעין שאמרו בסמוך, שלר' יהודה בדיעבד אם הביא מחצה חלות ומחצה רקיקין – כשר, ולר' יוסי בנו – פסול. 'זוה פשוט'.

והנה לדעת ר' שמעון עצמו, הנודר להביא במחבת והביא במרחשת – יצא ידי נדרו כנ"ל, אבל לדעת חכמים (במשנה שם) שלא יצא לכאורה יש מקום לומר שגם בחלות ורקיקין לא יצא, אפילו אם נניח שהם מנחה אחת – שהרי מכל מקום לא קיים מוצא שפתיו.

ובספר חדושים ובאורים (ו, ג) צידד גם כן [כדברי המנ"ח] שאם מנחה אחת הן יצא ידי נדרו [ובמקום אחר פקפק בזה. ע"ש יא, ד]. ואולם כתב שלר' יהודה אף בדיעבד לא יצא, שהרי קבע את קרבנו להיות חלות או רקיקין.

*

פעם אחת בפרשת ויקרא אמר (– הרה"ק רמ"י מאיזביצא זצ"ל) כשלמדתי הפוסקים 'ואם מנחה על המחבת וגו' פתת אותה פתים וגו' האי מי צו קישמעקט חיים (– הרגשתי ריח של חיים). וספרתי את התיבות מאלו שני הפסוקים ועולים במספר ח"י, וספרתי האותיות ועולים במספר ס"ח כמנין חיים' (מתוך 'דור ישרים' – תולדות אדמור"י איזביצא ראדין, עמ' מ).

*

'ואם מנחת מרחשת קרבנך' – ... היינו רחש לבי דבר טוב כנ"ל. וזה שפרש"י כלי עמוק שהיה במקדש – רצה לומר, כי הנה בזמן שבית המקדש קיים היו הכהנים עוסקים בעבודתם ולוים בדוכנם. אבל ישראל במעמדם מה עשו בשעת העבודה והדוכן – אלא עמדו ורחש לבם דבר טוב מעומקא דלבא. והוא הכלי עמוק שהיה במקדש. והנה עבשו שבטל התמיד וכו', צריך להיות כן בתורה ותפלה שהוא במקום קרבנות, והיינו שלא תהיה משפה ולחוץ אלא מעומקא דלבא.

אי נמי מנחת מרחשת כנ"ל רחש לבי דבר טוב – היינו עבודה במחשבת הלב ומוח. ופרש"י כלי עמוק שהיה במקדש, כלומר, היה אז ולא עבשו, כי בזמן שבית המקדש קיים היו גדולי ההשגות, עבדו בעמקות המוחין והמחשבה, אבל עבשו בזמן הזה קטני הדעת, בעובדא ומלולא תליא מלתא ולא במוחין, כי לאו כל מוחין סביל דא, והבן' (דברי ישראל [מודיעין] ויקרא).

פרק ששי – 'רבי ישמעאל'

(ע"ב) 'בשבת היה נקצר ביחיד ובמגל אחד ובקופה אחת, ובחול – בשלשה, בשלש קופות ושלש מגלות' – כדי לפרסם הדבר, מפני הבייתוסין שאומרים אין העומר בא אלא בראשון בשבת (עפ"י גמרא להלן סד. ורש"י). ומשום ברוב עם הדרת מלך (פסקי הרי"ד). וגם משום זריות, כדי לגמור מעשהו במהרה (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם).

וחכמים אומרים: אחד שבת ואחד חול בשלשה... – לפרסם הדבר, להוציא מלבן של בייתוסין שהיו אומרים: אין קצירת העומר דוחה שבת (פסקי הרי"ד. וע' מנחה טהורה טהרת הקדש ויד דוד, שעמדו על תוספת הטעמים שנתנו הראשונים).

'מוטב שירבה במלאכה אחת – בהרקדה, ואל ירבה במלאכות הרבה.' יש ללמוד מזה לשאר מקומות, כגון במקום פיקוח נפש בשבת, עדיף להרבות במלאכה אחת כגון להרבות בכתיבה, מאשר לעשות מלאכה נוספת תחת תוספת הכתיבה. ואף חכמים החולקים כאן על ר' ישמעאל, מודים לעיקר הדבר (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ד סוס"י עג).

ויש שנראה מדבריהם שחכמים חולקים על רבי ישמעאל בעיקר הסברא (כן נראה בשו"ת שאגת אריה נט. וכן צידד באגרות משה באו"ח ח"ד סוס"י קג).

ומדברי המפרשים בסוגיתנו (ק"א, שפ"א, הגר"ס) נראה שהחכמים חולקים רק משום מצוה מן המובחר [שאלו היו סוכרים חכמים שיש שבה בחמש סאים מבשלים, היו עושים כן גם בשבת, כדמשמע בגמרא], אבל בלאו הכי משמע שמודים הם לעיקר הסברה שמוטב מלאכה אחת ממלאכות הרבה. וכן מובאת סברא זו להלכה בר"ן שבת צג. [עוד היה נראה כאן סברא נוספת; תוספת ההרקה נעשית לצורך שהרי צריך עשרון, ואילו תוספת קצירה וזריה וכו' בכמות מרובה אינה לצורך, שהרי יכול למעט בקצירה ולכשיוזקק אה"כ ירקד עוד. ויתכן שגם זה נכלל בדברי הגמרא מוטב להרבות במלאכה אחת ממלאכות הרבה הנעשות שלא לצורך, וכן משמע מדיוק לשון רבנו גרשום]. עוד משמע בפשטות מדברי המפרשים, שמספר פעולות ההרקה הנוספות שבשלים סאים, אינן פחותות ממספר הפעולות והמלאכות אילו היה קוצר חמש סאים. – ע' גם בשאגת אריה נט. וע"ש (ובסי' נא) באריכות בכלל הסוגיא ובענין ריבוי אנשים במלאכות שהותרו, כגון מילה ע"י שני מוהלים. וע"ע בשו"ת אבני נזר או"ח קנח ואה"ע קכה, ג.

דף סד

'בין שנראה בעליל ובין שלא נראה בעליל, מחללין עליו את השבת. רבי יוסי אומר: אם נראה בעליל – אין מחללין עליו את השבת... אבל התם דנמצאת אתה מכשילין לעתיד לבא, אימא כרבנן סבירא ליה'. ודאי מן התורה מחללים גם בשנראה בעליל, אלא שלדעת ר' יוסי אסור הדבר מדרבנן ולדעת חכמים לא אסרו משום סברת 'נמצאת מכשילין לעתיד לבוא' (עפ"י ריטב"א ראש השנה כא:).
 וכן כתב מדעתו בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ב עט, ג), שלא מצינו שבשבייל חשש שלעתיד יתירו רבנן איסור דאורייתא, אלא מן התורה כל עוד לא קדשו בית דין את החודש יש לילך להעיד בשבת, כי אפשר, ולו במקרה רחוק מאד, שיהא צורך בעדותם, רק מדרבנן יש לגזור. אלא שצידד שם שמא לר' יוסי אסור הדבר מדאורייתא.
 וכן לענין שאר ההלכות המובאות בסוגיא, שנחלקו החכמים אם צריך לצמצם במלאכות כשאפשר אם לאו – כולן מותרים מן הדין ואין לאסור אלא משום חומר שבת. ולכן התיירו החכמים במקום מצוה מן המובחר או משום פרסומי מילתא או בזיון קדשים וכדומה (עפ"י קרן אורה).

'... דנמצאת מכשילין לעתיד לבא'. על סברא זו, ע' בשו"ת חתם סופר רג; אגרות משה או"ח ח"ד פ; מנחת שלמה ח"א ח; שבט הלוי ח"ו כו וח"ו פו.

'היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה ואחת כחושה, שחט... כחושה ואחר כך שמינה – פטור, ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמינה לכתחלה ושחוט'. אף על פי שאם יביא שמינה נמצאו קדשים הולכים לשריפה, ובשבת – נמצא שוחט בהמה שלא לצורך, מכל מקום משום מצוה מן המובחר אין לחוש להפסד קדשים וכן לחילול שבת, שהרי הותרה עבודת ציבור [וכמו שהתירו חכמים במשנה להרבות בקצירה משום מצוה מן המובחר] (עפ"י קרן אורה ועוד. וע' אור שמח שגגות ב, טו; שו"ת פרי יצחק ח"א כח דף מט, ד ואילך; אבני נזר חו"מ קמב ד"ה וראיה).

בשו"ת חכם צבי (מה) כתב להוכיח מכאן שקיים מצוה בהידור עדיף על 'אין מעבירין על המצוות' [ודלא כדעת השכות-יעקב ח"א לד] – שהרי בגלל הידור שבשמנה, מורים לו להעביר על המצוה הראשונה.
 ואעפ"י שנראה שמודה החכ"צ שאם התחיל כבר במצוה, אין לעזובה משום הידור – כאן אינו נחשב 'התחיל', מפני שאין זו מצוה פרטית אלא של כל ישראל, והתחלתו של הכהן הפרטי אינו נחשב כ'התחיל' לגבי כלל הציבור, שהרי הם רוצים רק במובחר, וכאילו אינו שלוחם על בחירת בהמה כחושה, ונחשב כלא התחיל כלל (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ב סוס"י לז).